

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci

marzec 2014 r.

Autorzy:

dr Magdalena Czub, Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie
mgr Mateusz Wiliński, psycholog w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 6 w Poznaniu

Konsultacja:

prof. dr hab. Anna I. Brzezińska, Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie
mgr Piotr Wiliński, dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2 w Poznaniu

Diagnoza gotowości szkolnej w ujęciu interakcyjnym

Broszura nr 1

Broszura przygotowana na konferencję pt. :

„Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci” współfinansowaną ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Część 1: Rekomendowany proces diagnozy gotowości szkolnej w poradni psychologiczno-pedagogicznej

Start szkolny dziecka zależy zarówno od rodzaju i poziomu jego kompetencji w momencie rozpoczynania nauki, wsparcia, jakie dotąd otrzymywało ze strony rodziny, jakości środowiska sąsiedzkiego i lokalnego, w jakim żyje rodzina, jak i od zróżnicowania oraz elastyczności oferty edukacyjnej, z jaką spotka się w szkole.

Przyjęcie podejścia interakcyjnego umożliwia:

- uchwycenie różnych aspektów gotowości szkolnej dziecka,
- koncentrację na zasobach dziecka i otoczenia, a nie jedynie na ich deficytach,
- formułowanie długofalowych celów edukacji,
- konstruowanie programów pomocy dla dzieci, u których obserwuje się różne trudności w adaptacji w środowisku.

Analiza problemu gotowości szkolnej może być zatem:

- **jednowymiarowa** – zorientowana na **program szkoły** i wtedy uwzględnia głównie dopasowanie dziecka do szkoły oraz dopasowanie szkoły do dziecka
- **wielowymiarowa** – zorientowana na **osobę dziecka** i wtedy uwzględnia wzajemne złożone relacje między przyszłym uczniem, jego rodziną i środowiskiem społecznym-sąsiedzkim oraz lokalnym lokalnym a szkołą.

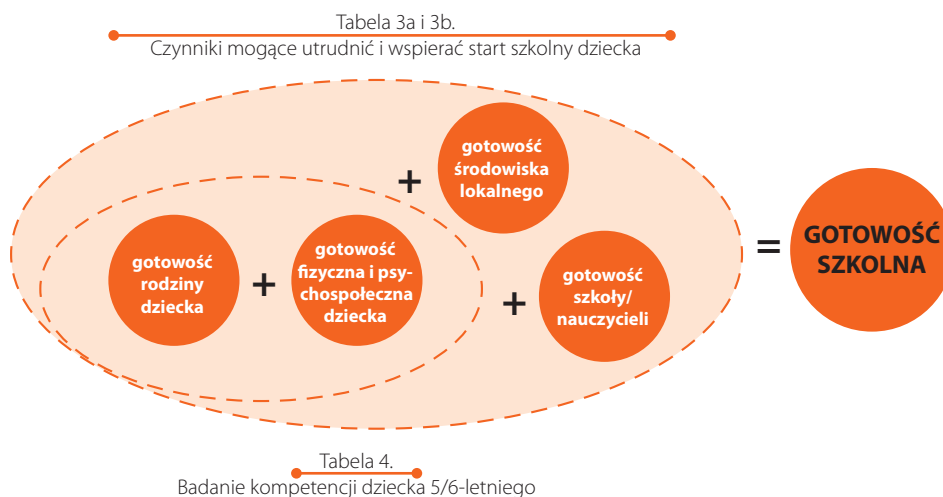
Interakcyjne podejście do analizy problemu gotowości szkolnej dziecka

W ujęciu interakcyjnym przyjmuje się, iż gotowość szkolna dziecka jest nie tylko wynikiem „naturalnych procesów dojrzewania”, ale jest **efektem interakcji czynników biologicznych, psychologicznych i społecznych**. Ponadto jakość tej gotowości jest odzwierciedleniem jakości oddziaływań wychowawczych podejmowanych przez rodzinę, placówki wczesnej opieki, przedszkole i sąsiedztwo.

Najważniejsze w podejściu interakcyjnym jest:

- poszukiwanie powiązań pomiędzy **historią życia dziecka a jego funkcjonowaniem**, czyli odpowiedź na pytanie o uwarunkowania aktualnego poziomu rozwoju dziecka w poszczególnych obszarach jego funkcjonowania,
- poszukiwanie powiązań pomiędzy elementami **funkcjonowania rodziny i środowiska lokalnego** (w tym szkoły i instytucji pomocowych) a **funkcjonowaniem dziecka**, czyli odpowiedź na pytanie o aktualne uwarunkowania sukcesów i trudności doświadczanych przez dziecko, a także o czynniki mogące wspierać jego rozwój i kompensować ewentualne posiadane deficyty

Rysunek 1. Gotowość szkolna wg ujęcia interakcyjnego

Gotowość środowiska lokalnego

Gotowość dziecka do funkcjonowania w szkole jest w dużym stopniu związana z naturą doświadczanych przez nie kontaktów z innymi ludźmi, dlatego też dzieci, których rodziny mają **dostęp do różnych form wsparcia**, lepiej się rozwijają. Dotyczy to zarówno formalnych (zinstytucjonalizowanych), jak i nieformalnych źródeł wsparcia. Mogą to być, znajdujące się w sąsiedztwie, instytucje i miejsca oferujące spotkania i wsparcie dla rodziców, a dzieciom ciekawe zajęcia, takie jak kluby, centra, „kawiarnie”, parki, place zabaw i inne, zapewniające przyjazne środowisko i dające okazję do nieformalnych spotkań.

gotowość
środowiska
lokalnego

Gotowość rodziny

Analiza gotowości dziecka do rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego musi uwzględniać **specyficzny dla danej rodziny rodzaj wsparcia** udzielanego dziecku, a więc to, jak rodzina dba o dziecko i wspiera jego rozwój. Jakość tego wsparcia wynika z ekonomicznych i społecznych zasobów rodziny, osobistych kompetencji rodziców oraz innych osób mieszkających z dzieckiem lub często kontaktujących się z nim.

gotowość
rodziny
dziecka

Gotowość dziecka

Analizując gotowość dziecka do spełniania obowiązku szkolnego, należy przyrzeć się, z jednej strony, **przebiegowi dotychczasowego rozwoju dziecka**, a z drugiej, jego **aktualnemu funkcjonowaniu**. Istotnymi czynnikami, jakie należy brać pod uwagę są: wiek i płeć dziecka, typ układu nerwowego i cechy temperamentu, poziom rozwoju dziecka (fizyczny, emocjonalno-motywacyjny, społeczny, w tym moralny, poznawczy, językowy), a przede wszystkim stosowane przez nie sposoby **regulacji emocji**, kształtujące się na podstawie jego wcześniejszych doświadczeń emocjonalno-społecznych.

gotowość
fizyczna i psy-
chospołeczna
dziecka

Gotowość szkoły

Gotowość szkoły do przyjęcia dziecka i **uwzględniania oraz zaspokajania jego indywidualnych potrzeb** rozwojowych i edukacyjnych pełni znaczącą rolę zarówno we wspieraniu startu szkolnego, jak i w przygotowywaniu dziecka do funkcjonowania w szerszym środowisku społecznym. Badania prowadzone w instytucjach edukacyjnych pokazują, iż w zależności od panujących tam warunków dzieci różnie się adaptują, różnie w nich funkcjonują i osiągają różne rezultaty. Wyniki tych badań wskazują, iż najważniejsze z punktu widzenia adaptacji dziecka w szkole są:

gotowość
szkoły/
nauczycieli

1. stosowanie indywidualnego podejścia do edukacji, polegającego na **dostosowaniu wymagań oraz rodzaju wsparcia do potrzeb dziecka**, także do jego trudności bądź szczególnych możliwości,
2. **współpraca z rodzicami**, oparta na otwartości i wzajemnym wspieraniu się w optymalizowaniu warunków edukacji,
3. **poziom zaangażowania** wszystkich **pracowników szkoły** w organizowanie przyjaznych dla dziecka warunków do nauki.

Przebieg procesu diagnozy gotowości szkolnej w ujęciu interakcyjnym

Główny cel proponowanych rozwiązań to usprawnienie przebiegu procesu diagnozy gotowości szkolnej oraz zaproponowanie ujęcia na tyle uniwersalnego, by możliwe było do zastosowania w każdej poradni – niezależnie od posiadanych zasobów materialnych, instrumentalnych i kadrowych czy specyfiki środowiska lokalnego, w jakim działa.

Proponowany schemat uwzględni sposoby postępowania diagnostycznego w ramach systemu edukacji oraz charakterystyczną dla poradni psychologiczno-pedagogicznej organizację pracy. Obejmuje wszystkie konieczne czynności merytoryczne, podejmowane przez specjalistów zatrudnianych w poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Tabela 1. Kroki procedury diagnostycznej

Kroki		Kto realizuje?	Etap	Czynności		
1	Zawsze	Psycholog lub pedagog	Analiza dokumentów	Analiza wniosku i dokumentów do niego dołączonych		
2		Psycholog lub pedagog	Wstępny wywiad z opiekunem dziecka	Wywiad wstępny skonstruowany na podstawie listy przesiewowej , np. takiej listy jak w Tabeli 3a i Tabeli 3b		
3		Psycholog lub pedagog	Badanie gotowości szkolnej dziecka	Ocena poziomu gotowości szkolnej dziecka		
<p>Jeżeli zebrane dane są SPRZECZNE, NIESPÓJNE bądź NIEPEŁNE należy przejść do kroku 4. Jeżeli zebrane dane są JEDNOZNACZNE, SPÓJNE bądź PEŁNE należy przejść do kroku 7.</p>						
4	Opcjonalnie	Psycholog lub pedagog	Wywiad pogłębiony	Wywiad pogłębiony skonstruowany na podstawie już zebranych danych i listy przesiewowej , np. takiej listy jak w Tab. 3a i 3b		
5		Psycholog lub pedagog, zgodnie z kwalifikacjami	Pogłębione badanie dziecka	Ocena poziomu rozwoju dziecka (Tabela 4)	wystandardyzowanymi metodami	innymi metodami
				Ocena różnych aspektów funkcjonowania dziecka i jakości środowiska jego rozwoju		
6		Inny specjalista	Inne badania specjalistyczne	Analiza wyników wykonanych badań specjalistycznych (w tym lekarskich)		
<p>Należy przejść do kroku 7.</p>						
7	Zawsze	Psycholog lub pedagog	Interpretacja wyników badania i wnioski	Analiza zebranego materiału diagnostycznego za pomocą schematu analizy danych (Tabela 5a i 5b).		
8		Psycholog lub pedagog	Omówienie wyników badania	Omówienie wyników przeprowadzonej diagnozy z opiekunem dziecka		
9		Osoby badające lub/i przewodniczący Z. O.	Realizacja wniosku	Sporządzenie opinii i/lub rozpatrzenie wniosku na posiedzeniu zespołu orzekającego i wydanie orzeczenia w zależności od potrzeb		

Wpisuje się w sposób postępowania pracowników poradni w przypadku zgłoszenia problemu gotowości szkolnej dziecka, przy czym nie obejmuje koniecznych do wykonania czynności administracyjnych, takich jak np. przyjęcie wniosku, archiwizacja dokumentacji itp. oraz czynności organizacyjnych.

Całość przebiegu procesu diagnozowania podzielono na etapy, prowadzące w efekcie do realizacji wniosku opiekuna prawnego dziecka.

Etapy te odpowiadają zespołom czynności wykonywanych przez pracowników merytorycznych poradni: od analizy wniosku i załączonych do niego dokumentów, aż do sporządzenia i wydania opinii lub orzeczenia.

W proponowanych rozwiązaniach kierowano się **zasadą ekonomiczności**, czyli maksymalizacji efektów w stosunku do ponoszonego nakładu pracy, której przyjęcie jest konieczne ze względu na, z jednej strony, rosnącą liczbę zgłoszeń bez, dotyczących problemu gotowości szkolnej, a z drugiej, na ograniczone zasoby kadrowe, którymi dysponuje każda poradnia.

W związku z tym kluczowy jest podział procesu diagnozy gotowości szkolnej na dwie części:

1. **podstawową (kroki 1–3 oraz 7–9)**: stosowaną przy rozpatrywaniu sytuacji w miarę typowych, jednoznacznych, nie budzących wątpliwości, tzn., gdy diagnosta dysponuje wystarczającą liczbą informacji, gdy ma dostęp do różnorodnej dokumentacji, gdy rodzice udzielają jasnych i wyczerpujących informacji w trakcie pierwszej rozmowy, gdy informacje zebrane z różnych źródeł są spójne,
2. **pogłębioną (kroki 1–3, 4–6 oraz 7–9)**: stosowaną przy rozpatrywaniu sytuacji złożonych, niejasnych, niejednoznacznych, tzn., gdy diagnosta nie ma wystarczającej liczby informacji, gdy nie są one spójne, albo gdy są sprzeczne czy niepełne, gdy sytuacja np. zdrowotna dziecka ulega dynamicznym zmianom, gdy wobec dziecka stosowano różne formy pomocy i brak lub niepełna jest informacja o ich efektach.

Procedura podstawowa: kroki 1-3 oraz 7-9

Cele

- rozpoznanie czynników mogących ułatwić oraz utrudnić start szkolny dziecka,
- wstępna ocena aktualnego poziomu gotowości dziecka do spełniania obowiązku szkolnego.

Kroki postępowania

1. Analiza wniosku opiekuna oraz załączonej do niego dokumentacji (opinii z przedszkola, wyników obserwacji psychologicznej lub pedagogicznej, wyników przeprowadzonych wcześniej badań, dokumentacji medycznej):
 - zebranie podstawowych danych i sformułowanie wstępnych hipotez diagnostycznych,
 - ocena dotychczas udzielonej dziecku i rodzicowi pomocy pod kątem jej adekwatności do występujących problemów i skuteczności (osiągnięte efekty).
2. Wywiad wstępny z opiekunem:
 - pogłębienie wiedzy na temat zgłaszanych trudności dziecka i ew. wątpliwości co do jego poziomu gotowości szkolnej,
 - zebranie wiedzy na temat dziecka (stanu zdrowia, przebiegu dotychczasowego rozwoju), rodziny (statusu ekonomiczno-społecznego, jakości opieki nad dzieckiem) i środowiska lokalnego (zaplecze instytucjonalne, kontakty społeczne rodziny),
3. Badanie aktualnego poziomu gotowości szkolnej dziecka:
 - ocena poziomu aktualnego przygotowania dziecka do spełniania obowiązku szkolnego w zakresie: sprawności percepcyjno-motorycznej (w tym wybranych funkcji motorycznych, funkcji uwagi, funkcji wzrokowo-przestrzennych, funkcji słuchowo-językowych) oraz rozwoju emocjonalno-motywacyjnego, społecznego (w tym moralnego), językowego i poznawczego (szczególnie rozumowania arytmetycznego i pojęciowego) oraz opanowania umiejętności przewidzianych jako efekty realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego,
 - weryfikacja przynajmniej części wstępnych hipotez diagnostycznych.

Decyzja

- a. Jeżeli zebrane informacje są wystarczające do sformułowania stanowiska w sprawie spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego wraz z uzasadnieniem, następuje sfinalizowanie diagnozy (**krok 7**).
- b. Jeżeli zebrane informacje nie są wystarczające do sformułowania stanowiska w sprawie spełniania obowiązku szkolnego wraz z uzasadnieniem (szczególnie, gdy dziecko wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub ujawnia specjalne potrzeby edukacyjne), następuje przejście do **kroku 4**, czyli do zastosowania procedury pogłębionej.

Procedura pogłębiona: 4-6

Cel

- poszerzenie wiedzy o różnych aspektach gotowości szkolnej dziecka w celu wydania trafnej opinii i sformułowania uzasadnionych zaleceń do pracy z dzieckiem.

UWAGA: do procedury pogłębionej włącza się różnych specjalistów zatrudnionych w poradni, a także specjalistów spoza poradni (co wymaga skierowania opiekuna z dzieckiem do takiego specjalisty).

Kroki postępowania

4. Pogłębienie wstępnego wywiadu (**krok 2**) z osobami pracującymi z dzieckiem (np. nauczycielka z przedszkola, pracownik socjalny, kurator) – na co trzeba uzyskać zgodę opiekuna – oraz z opiekunem dziecka:

- zidentyfikowanie kolejnych czynników mogących utrudniać bądź wspierać start szkolny dziecka,
- dokonanie ich wielowymiarowej analizy i sformułowanie kolejnych hipotez diagnostycznych.

5. i 6. Weryfikacja hipotez diagnostycznych z **kroku 4** i jako jej rezultat.:

- określenie, jakie informacje jeszcze są potrzebne,
- pozyskanie tych informacji samodzielnie lub przy pomocy innych osób.

UWAGA: diagnosta i inni specjaliści włączeni do badania powinni w miarę możliwości posługiwać się metodami standaryzowanymi i znormalizowanymi. W przypadku braku stosownego narzędzia specjalista może pozyskiwać potrzebne informacje za pomocą narzędzi, takich jak np. obserwacja, wywiad, eksperymenty psychologiczne lub pedagogiczne czy próby kliniczne.

Procedura podstawowa i pogłębiona – finalizowanie diagnozy: kroki 7-9

Czynności w **krokach 7-9** zaplanowano jako konieczne do wykonania. Czynności te przeprowadza zespół specjalistów poradni, którzy prowadzili diagnozę.

Podejmuje się je w celu zakończenia procesu diagnostycznego: sformułowania wniosków i poinformowania o wynikach opiekuna (również na piśmie).

7. Analiza zebranego materiału diagnostycznego, najlepiej dokonana w zespole pracowników poradni zaangażowanych w diagnozowanie dziecka:

- sformułowanie stanowiska w sprawie spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego wraz z uzasadnieniem,
- sformułowanie rekomendacji i zaleceń dla rodziców/opiekunów, przedszkola i szkoły, do której dziecko będzie uczęszczać w przyszłości.

8. Przedstawienie wniosków z przeprowadzonych badań opiekunowi dziecka:

- poinformowanie o możliwości zrealizowania jego wniosku i/lub poinformowanie go, z jakimi innymi wnioskami może wystąpić,
- przedstawienie stanowiska w sprawie spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego wraz z uzasadnieniem (omówienie mocnych i słabych stron w funkcjonowaniu dziecka oraz obszarów, w których wymaga ono wsparcia),
- udzielenie porad dotyczących możliwości spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego.

9. Zespół przeprowadzający diagnozę pod nadzorem dyrektora poradni i/lub przewodniczącego zespołu orzekającego, na podstawie przeprowadzonych badań i analizy zebranych danych sporządza właściwą opinię i/lub wydaje odpowiednie orzeczenie, co kończy proces diagnostyczny.

Część 2: Rekomendowany sposób porządkowania informacji o gotowości szkolnej dziecka

Analiza problemu gotowości szkolnej wymaga oceny roli wielu czynników wpływających na funkcjonowanie dziecka w różnych obszarach oraz oceny jakości jego społecznego otoczenia. Przydatne może być zastosowanie schematów, ułatwiających zbieranie i porządkowanie danych.

Materiały te podzielono na dwie części:

- tabele wspomagające porządkowanie danych w trakcie ich zbierania (Tabela 2, 3a, 3b oraz Tabela 4),
- tabele przedstawiające schemat analizy zebranych danych, pomocne w formułowaniu rekomendacji i zaleceń do pracy z dzieckiem, jego rodziną, środowiskiem i szkołą wraz z opisem sposobu jego wykorzystania (Tabela 5a i 5b).

Wszystkie materiały (Tabele 1-5) odzwierciedlają **interakcyjne podejście do diagnozy gotowości szkolnej**. Mają one na celu wspomagać diagnostę w:

- koncentracji na wszystkich aspektach i obszarach gotowości szkolnej w procesie zbierania informacji o dziecku i jego środowisku,
- wykorzystaniu posiadanych informacji do pełnej analizy problemu gotowości szkolnej z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka,
- formułowaniu opinii oraz konstruowaniu rekomendacji i zaleceń,
- komunikowaniu się ze specjalistami z różnych dziedzin (pedagogami, psychologami, logopedami, pracownikami socjalnymi, nauczycielami) oraz rodzicami i nauczycielami,
- ujednoliceniu podejścia, przede wszystkim pracowników tej samej poradni, do analizy gotowości szkolnej.

UWAGA

Przygotowane materiały (tabele) nie są kwestionariuszami dla rodziców i nie powinny być przez nich wypełniane. Zostały przygotowane jako pomoc w porządkowaniu zbieranych z różnych źródeł informacji o dziecku (wywiad, metody standaryzowane i normalizowane, obserwacja). Komunikowanie wyników diagnozy powinno odbywać się w formie rozmowy z rodzicem obejmującej wymienione w Tabelach 2, 3a i 3b oraz 4 obszary analizy oraz wnioski i zalecenia wynikające z analizy dokonanej na schemacie (Tabela 5a).

Wywiad: czynniki mogące utrudnić oraz mogące wspierać start szkolny dziecka

Stosując interakcyjne podejście do analizy gotowości szkolnej, obok badania kompetencji dziecka (Tabela 4) konieczna jest szeroka analiza środowiska, w którym ono funkcjonuje. Dla uchwycenia wzajemnie oddziałujących na siebie czynników zewnętrznych (środowiskowych, rodzinnych) i wewnętrznych (związanych z charakterystyką dziecka), których interakcje kształtują indywidualną ścieżkę i poziom rozwoju oraz sposób funkcjonowania dziecka, najbardziej dogodną formą jest przeprowadzenie wywiadu z opiekunem jego (wstępnego i w razie potrzeby pogłębionego) oraz wywiadu środowiskowego w przedszkolu lub w instytucjach mających kontakt z dzieckiem lub jego rodziną. Konstrukcja takiego wywiadu powinna być oparta na wyróżnionych trzech obszarach analizy:

1. obszar rozwoju indywidualnego dziecka,
2. obszar związany z rodziną dziecka,
3. obszar związany z najbliższym środowiskiem społecznym, w którym żyje rodzina (do którego należy również szkoła, do jakiej ma uczęszczać dziecko).

Informacje uzyskane w wywiadzie powinny pozwolić na wyodrębnienie czterech rodzajów czynników (por. przykłady w Tabeli 2):

- a. **trwałe** czynniki **mogące utrudniać** start szkolny,
- b. **przejściowe** czynniki **mogące utrudniać** start szkolny,
- c. **trwałe** czynniki **mogące wspierać** start szkolny,
- d. **przejściowe** czynniki **mogące wspierać** start szkolny.

Tabela 2. Trwałe i przejściowe czynniki **mogące wpływać** na jakość startu szkolnego dziecka (przykłady)

Obszar analizy	Dziecko	Rodzina	Środowisko lokalne
Trwałe czynniki utrudniające	<ul style="list-style-type: none"> Chroniczne problemy zdrowotne Konstelacja „trudnego” temperamentu Negatywne konsekwencje nieprawidłowej opieki we wczesnym okresie życia 	<ul style="list-style-type: none"> Długotrwałe bezrobocie rodzica/ów Przemoc domowa (trwająca od lat lub międzypokoleniowa) Choroba przewlekła rodzica/ów, rodzeństwa Zaburzenie psychiczne rodzica/ów 	<ul style="list-style-type: none"> Izolacja społeczna Akceptacja dla przemocy w otoczeniu rodziny Przemoc w środowisku lokalnym Rasizm, nietolerancja w środowisku lokalnym
Przejściowe czynniki utrudniające	<ul style="list-style-type: none"> Trudne wydarzenia życiowe Choroby Czasowe niepowodzenia 	<ul style="list-style-type: none"> Rozwód Utrata pracy Codziennie problemy 	<ul style="list-style-type: none"> Czasowy konflikt sąsiedzki Utrata wsparcia społecznego
Trwałe czynniki wspierające	<ul style="list-style-type: none"> Dobre zdrowie fizyczne Konstelacja „łatwego” temperamentu Dobra adaptacja w żłobku/ /przedszkolu 	<ul style="list-style-type: none"> Stale zatrudnienie Podniesienie poziomu wykształcenia, zdobycie nowych kwalifikacji Dobre relacje małżeńskie Dobre relacje rodzinne Wysoki poziom umiejętności rodzicielskich 	<ul style="list-style-type: none"> Wspierające sąsiedztwo Wspierająca sieć lokalnych instytucji Dobrze funkcjonujące służby społeczne Wsparcie kościoła
Przejściowe czynniki wspierające	<ul style="list-style-type: none"> Dobre relacje z nauczycielami/ opiekunami Duma z odniesionego sukcesu – poczucie kompetencji 	<ul style="list-style-type: none"> Znalezienie mieszkania Zdobycie pracy przez rodzica Dodatkowe źródła dochodów 	<ul style="list-style-type: none"> Uzyskanie wsparcia sąsiedzkiego Uzyskanie wsparcia od służb społecznych

UWAGA

Proponowane do uwzględnienia w analizie czynniki wymienione w Tabelach 3a. i 3b. są czynnikami, które potencjalnie, w zależności od występowania i działania pozostałych czynników, **mogą ułatwiać lub utrudniać** sytuację dziecka na starcie szkolnym. Nie warunkują jednak jednoznacznie sposobu funkcjonowania dziecka w szkole (w przeciwieństwie do posiadanych przez dziecko kompetencji, opisanych w Tabeli 4.).

Zgodnie z interakcyjnym podejściem do analizy gotowości szkolnej opisane w Tabelach 3a. i 3b. czynniki, w zależności od wzajemnych powiązań tworzą wspierający lub utrudniający **kontekst** dla startu szkolnego dziecka. Rozpoznanie tych czynników pozwala na przewidywanie jakości funkcjonowania dziecka w szkole i zaprojektowanie działań wspierających je na starcie szkolnym i w okresie adaptacji w klasie I, a jeśli trzeba także później.

Proponowane w Tabelach 3a i 3b sposoby porządkowania informacji mają ułatwić diagnoście przygotowanie się do wywiadu oraz służyć mu pomocą w porządkowaniu informacji już pozyskanych. Istotne jest, by korzystać z obu tabel (3a i 3b), ponieważ w późniejszym etapie interpretacji ważne jest określenie czynników i działań, które mogą ułatwić (lub wręcz umożliwić) dziecku start szkolny. Dane te mogą być uzupełniane stopniowo podczas kolejnych spotkań z rodzicem lub innymi osobami.

Tabele **nie powinny być wypełniane podczas przeprowadzania wywiadu**, tylko stanowić jego podstawę – określać obszary rozmowy z rodzicem, wskazywać, na jakie informacje zwrócić uwagę lub które tematy pogłębiać podczas rozmowy.

Nie należy również traktować tych tabel jako gotowego kwestionariusza wywiadu, tj. zadawać bezpośrednich pytań o wszystkie zawarte w nich informacje.

W Tabeli 3a i 3b znajdują się ogólne opisy obszarów analizy czynników mogących utrudniać lub wspierać start szkolny. Ich pełne wersje znajdują się na stronie www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek.

Obszary analizy		Tabela 3a. Czynniki MOGĄCE utrudnić start szkolny dziecka	Obszary gotowości szkolnej	Tabela 3b. Czynniki MOGĄCE wspierać start szkolny dziecka	
Dziecko	zdrowie	<ul style="list-style-type: none"> negatywne konsekwencje przebiegu ciąży i porodu przebyte schorzenia przebyte urazy i hospitalizacje aktualne dolegliwości 	<p>Gotowość dziecka do:</p> <ul style="list-style-type: none"> zmiany rytmu dnia i rytmu zaspokajania podstawowych potrzeb zmiany środowiska z domowo-przedszkolnego na szkolne (problem rozstania) podjęcia nowych obowiązków związanych z uczeniem się pracy pod kierunkiem nauczyciela/nauczycieli nawiązania relacji społecznych z nowymi dorosłymi nawiązania relacji społecznych z nowymi rówieśnikami nawiązania relacji społecznych z uczniami starszymi 	<ul style="list-style-type: none"> odporność na infekcje odporność na wysiłek poziom energii adekwatny do okoliczności stabilność i rytmiczność funkcji fizjologicznych 	
	funkcjonowanie w sferze społeczno-emocjonalnej	<ul style="list-style-type: none"> trudności w regulowaniu emocji i zachowania (nadmierna pobudliwość, zachowania nieadekwatne do sytuacji) trudności w kontaktach z rówieśnikami i/lub dorosłymi objawy psychosomatyczne 			<ul style="list-style-type: none"> adekwatna do sytuacji regulacja emocji adekwatna do sytuacji regulacja zachowania zróżnicowane doświadczenia społeczne w zakresie kontaktów z dorosłymi i dziećmi zdolność do podporządkowania się regułom zewnętrznym
Rodzina	status ekonomiczno-społeczny	<ul style="list-style-type: none"> struktura rodziny sprzyjająca powstawaniu nadmiernego stresu (np. samotny rodzic, rodzina zastępcza) bezrobocie złe warunki bytowe rodziny zła sytuacja finansowa rodziny 	<p>Gotowość rodziny do:</p> <ul style="list-style-type: none"> przeorganizowania dotychczasowego stylu życia zaspokajania nowych potrzeb dziecka podjęcia nowych obowiązków związanych ze współpracą z nauczycielem/szkołą wspierania dziecka w sytuacji nowej dla niego emocjonalnie, społecznie i zadaniowo 	<ul style="list-style-type: none"> ustabilizowana sytuacja zawodowa i finansowa rodziny radzenie sobie z sytuacjami trudnymi i wydarzeniami krytycznymi w życiu rodziny (np. utratą pracy, chorobą, niepełnosprawnością) 	
	jakość opieki nad dzieckiem	<ul style="list-style-type: none"> brak lub trudności w zaspokajaniu potrzeb dziecka niespójny system oczekiwań wobec dziecka brak lub niespójny system wsparcia dziecka 			<ul style="list-style-type: none"> zaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka adekwatny do możliwości dziecka system wymagań/oczekiwań adekwatny wobec potrzeb dziecka system wsparcia korzystanie z oferty instytucji wspierających rodziny/dzieci
	funkcjonowanie społeczne	<ul style="list-style-type: none"> konflikty pomiędzy rodzicami konflikty z prawem konflikty z sąsiadami brak wsparcia sąsiedzkiego (rodzina izolowana społecznie) 			<ul style="list-style-type: none"> umiejętność poszukiwania pomocy dobre relacje z sąsiadami i/lub znajomymi pozytywny stosunek do ludzi i instytucji
Środowisko	zaplecze instytucjonalne i społeczne (instytucje, organizacje, społeczność, szkoła)	<ul style="list-style-type: none"> brak ofert pracy dla rodziców w okolicy brak instytucji wspierających rodzinę/dziecko w najbliższej okolicy brak oferty edukacyjnej/kulturalnej w najbliższej okolicy brak dostępności (fizycznej/finansowej) do instytucji wsparcia rodziny/dziecka brak sieci wsparcia społecznego (sąsiadów, znajomych) uboga oferta szkoły 	<p>Gotowość środowiska do:</p> <ul style="list-style-type: none"> aktywnego wspierania rodziny i dziecka u progu szkoły (informacja, wsparcie rzeczowe, emocjonalne) wychodzenia z ofertami edukacyjnymi dla rodziców współpracy różnych instytucji (z różnych sektorów) wspierających rodzinę/dziecko oraz szkołę 	<ul style="list-style-type: none"> sprawność działania instytucji wspierających rodzinę/dziecko dostępność (fizyczna i finansowa) instytucji wspomagających rodzinę/dziecko oraz oferty edukacyjnej/kulturalnej aktywne budowanie sieci wsparcia społecznego samoorganizowanie się w sytuacjach trudnych, krytycznych wysoka jakość i duży zakres oferty szkoły 	

Badanie dziecka 5/6-letniego pod kątem gotowości szkolnej

Badanie kompetencji dziecka przeprowadza się w celu określenia aktualnego poziomu jego gotowości szkolnej. Tej oceny dokonuje się w perspektywie krótkoterminowej, odpowiadając na pytanie: **czy dziecko o określonym profilu kompetencji poradzi sobie z wymaganiami, które będą mu stawiane w pierwszej klasie?**

Dla tak postawionego pytania kluczowe jest rozpoznanie i ocena funkcjonowania dziecka w następujących obszarach:

- a. **sprawność percepcyjno-motoryczna** (w tym funkcje motoryczne, funkcje uwagi, funkcje wzrokowo-przestrzenne, funkcje słuchowo-językowe),
- b. **rozwój emocjonalno-motywacyjny i społeczny** (w tym moralny),
- c. **rozwój językowy i poznawczy** (szczególnie rozumowanie arytmetyczne i myślenie pojęciowe),
- d. **opanowanie umiejętności przewidzianych jako efekty realizacji podstawy programowej** wychowania przedszkolnego.

W ujęciu interakcyjnym akcentuje się uwzględnianie szerokiej perspektywy czasowej, a także poszukuje odpowiedzi na pytania, czy dziecko o danym profilu kompetencji, **w porównaniu do rówieśników**, jest przygotowane do:

1. podejmowania kolejnych wyzwań w ciągu całego procesu edukacji?
2. uczenia się przez całe życie?
3. radzenia sobie ze złożoną, zróżnicowaną, wieloznaczną i dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością?

Poszukiwanie odpowiedzi na te pytania wiąże się z dokonaniem pogłębionej eksploracji wszystkich ważniejszych obszarów funkcjonowania dziecka. Warto włączyć tę szeroką perspektywę do badania dziecka, jeśli zebrane informacje w perspektywie krótkoterminowej nie pozwalają jednoznacznie określić, czy dziecko poradzi sobie z wymaganiami pierwszej klasy. Uwzględnienie obu perspektyw czasowych w badaniu kompetencji dziecka umożliwi zbudowanie wobec niego długofalowego programu pomocy, nastawionego na wspieranie jego gotowości, zarówno do spełniania obowiązku szkolnego, jak i do radzenia sobie z wyzwaniami dorostania i dorosłości.

Proponowana pomoc (Tabela 4. Badanie kompetencji dziecka 5/6-letniego – dostępna w całości na stronie www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek) ma ułatwić diagnoście przeprowadzenie badania, zarówno w perspektywie krótkoterminowej, jak i długoterminowej, poprzez wsparcie go w porządkowaniu informacji już uzyskanych oraz ocenianiu, jakie informacje jeszcze warto pozyskać. Dla poprawnego wypełnienia tabeli równie ważne jest poszukiwanie mocnych, jak i słabych stron dziecka. Tabele powinny być uzupełniane podczas kolejnych sesji diagnostycznych przeprowadzanych z dzieckiem i/lub z rodzicem

UWAGA

W pełnej wersji Tabeli 4 wymieniono obszary analizy oraz przypisane im aspekty. Nie jest konieczne wypełnianie jej w całości – warto jednak zawsze zaznaczyć, czy dany obszar lub ważne jego aspekty badano, czy nie. Należy również pamiętać, że proponowana lista obszarów analizy nie jest wyczerpująca. Dlatego też warto modyfikować ją tak, by odpowiadała na potrzeby danej sytuacji diagnostycznej i by oddawała własne preferencje diagnosty.

W pełnej wersji Tabeli 4 nie podano też konkretnych metod do badania danych obszarów oraz przypisanych do nich aspektów. Podano jedynie przykłady, wychodząc z założenia, że każdy diagnosta dokonuje wyboru narzędzi badawczych, uwzględniając warunki organizacyjne swojej pracy, własny warsztat diagnostyczny oraz uwarunkowania sytuacyjne. Warto jednak w tabeli zaznaczyć, jakimi metodami badano dane kompetencje dziecka (w polu 'Metoda').

Tabela 4 zawiera jedynie rekomendowane obszary i elementy analizy. Tabela w formie rozszerzonej, zawierająca szczegółowy opis oraz przykłady wypełnienia znajduje się na stronie www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek.

Tabela 4. Badanie kompetencji dziecka 5/6-letniego (skrót)

Do pobrania w całości na stronie www.eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek

Obszar analizy	Elementy analizy	Obszar analizy	Elementy analizy
funkcje motoryczne	motoryka duża	rozwój emocjonalny	separacja od rodzica
	motoryka mała		kontrola emocji
	lateralizacja		poczucie bezpieczeństwa
	inne		inne
funkcje uwagi	uwaga dowolna	rozwój społeczny	przestrzeganie norm i zasad
	selektywność uwagi		kompetencje społeczne
	koncentracja uwagi		adaptacja w nowych sytuacjach
	inne		inne
funkcje wzrokowo-przestrzenne	pamięć wzrokowa	rozwój poznawczy	poziom rozwoju poznawczego
	analiza wzrokowa		profil zdolności intelektualnych
	synteza wzrokowa		poziom rozumowania werbalnego
	orientacja przestrzenna		poziom rozumowania niewerbalnego
	inne		inne
funkcje słuchowo-językowe	pamięć słuchowa	rozwój językowy	wymowa
	analiza słuchowa		zasób słownictwa
	synteza słuchowa		komunikacyjna funkcja mowy
	inne		ekspresyjna funkcja mowy
umiejętności przewidziane jako efekty realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego i wykraczające poza nią			

Schemat analizy zebranych danych

Podstawową zasadą analizy danych w podejściu interakcyjnym jest wyróżnianie czynników utrudniających i mogących utrudnić start szkolny dziecka oraz poszukiwanie odpowiadających im czynników wspierających i mogących wesprzeć start szkolny, które mogą je **zrównoważyć**.

Jeżeli czynniki wspierające start szkolny przeważają nad czynnikami mogącymi go utrudnić, dziecko jest gotowe do spełniania obowiązku szkolnego. Jeżeli obecne czynniki wspierające nie są wystarczające, diagności powinni opracować plan pomocy dziecku i rodzinie.

Po pierwsze, mogą sformułować rekomendacje dla rodziców, przedszkola i szkoły (do której będzie uczęszczać dziecko), według zasad **krótkofalowej strategii od problemów do rozwiązań**.

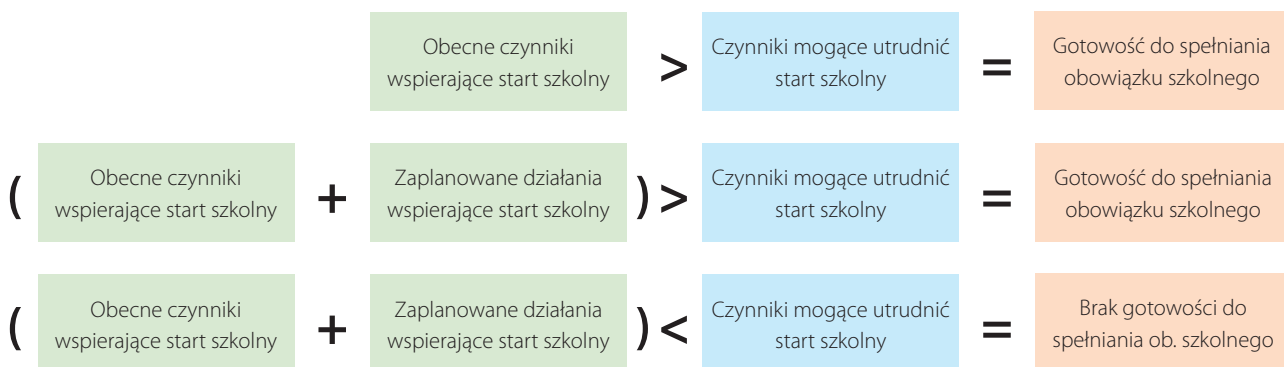
Rekomendacje takie mogą przyjąć formę:

1. **Warunków** postawionych rodzinie i otoczeniu społecznemu (w tym szkole) koniecznych do spełnienia, aby dziecko mogło rozpocząć naukę w szkole.
2. **Zaleceń**, które wskazują rodzicom, szkole oraz otoczeniu społecznemu, jakie działania należy podjąć, aby zwiększyć szanse powodzenia dziecka w pierwszej klasie (jak wspierać dziecko i rodzinę oraz jakie problemy eliminować).

Po drugie, diagności, myśląc w **długofalowej** perspektywie czasowej, mogą przyjąć **strategię budowania programu pomocy** i wyznaczyć kierunki pomocy dziecku, jego rodzinie oraz środowisku społecznemu w formie zaleceń dotyczących:

1. **Wzmacniania** czynników wspierających start szkolny dziecka oraz rodzinę i szkołę w zadaniach i rolach związanych z rozpoczęciem spełniania obowiązku szkolnego, a zarazem wspierających dziecko w podejmowaniu kolejnych wyzwań w ciągu całego procesu edukacji oraz rodzinę i szkołę w ich zadaniach i rolach.
2. **Korygowania i kompensowania** czynników leżących po stronie dziecka, rodziny i otoczenia społecznego (w tym w przedszkolu i szkole) mogących utrudnić zarówno start szkolny dziecka, jak i podejmowanie przez nie kolejnych wyzwań w ciągu całego procesu edukacji.

Planując działania wspierające dziecko na starcie szkolnym diagnosta powinien ocenić, czy możliwe jest ich zrealizowanie i na tej podstawie podjąć decyzję, czy dziecko może rozpocząć realizowanie obowiązku szkolnego. Diagnosta, w zależności od sytuacji, może podjąć jedną z trzech decyzji:

Proponowany schemat analizy danych został przygotowany w taki sposób, by ułatwić uporządkowanie zebranych informacji dotyczących funkcjonowania dziecka, w tym czynników wspierających i mogących utrudnić mu start szkolny. Schemat ma ułatwić też zespołowi diagnostów wyciąganie wniosków z zebranych danych, zarówno z zastosowaniem krótkofalowej **strategii od problemu do rozwiązań**, jak i długofalowej **strategii budowania programu pomocy**. W związku z tym możliwe są dwa sposoby wykorzystania go w analizie:

- w osi poziomej** – od problemu do rekomendacji, tzn. działań, które powinny zostać podjęte przez szkołę, rodzinę, instytucje pomocowe, aby umożliwić dziecku pozytywny start szkolny,
- w osi pionowej** – od obserwowanych czynników wspierających i utrudniających do sformułowania kierunków pomocy dziecku i rodzinie.

Tabela 5a. Schemat analizy danych

Obszar analizy	Problem	Aspekty problemu			Rekomendacje
		Dziecko	Rodzina	Środowisko lokalne (w tym szkoła)	
Dziecko	(1)	(2) +	(2) +	(2) +	(9)
		(2) -	(2) -	(2) -	
Rodzina	(1)	(2) +	(2) +	(2) +	(9)
		(2) -	(2) -	(2) -	
Środowisko lokalne (w tym szkoła)	(1)	(2) +	(2) +	(2) +	(9)
		(2) -	(2) -	(2) -	
Kierunki pomocy					
Co wzmocnić w dziecku/rodzinie/ /szkole i środowisku?		(3)	(4)	(5)	
Co korygować i kompensować w dziecku/rodzinie/szkole i środowisku?		(6)	(7)	(8)	

a. oś pionowa – od rozpoznania czynników wspierających i utrudniających start szkolny dziecka do sformułowania kierunków pomocy dziecku i rodzinie

b. oś pozioma – od problemu do rekomendacji, dotyczących działań koniecznych do podjęcia przez szkołę, rodzinę, instytucje pomocowe

Tabela 5b. Sposób wykorzystania schematu analizy danych (wg schematu analizy danych z Tabeli 5a)

Kroki	Etap	Pole w schemacie	Czynności
0.	Wstępna analiza sytuacji dziecka		<ul style="list-style-type: none"> • Wstępna analiza zebranych informacji pod kątem diagnozowanych problemów: trudności, które mogą wystąpić w funkcjonowaniu dziecka na starcie szkolnym, problemy życiowe wynikające ze statusu ekonomiczno-społecznego rodziny, specyficzne potrzeby dziecka i/lub rodziny, szczególny profil kompetencji dziecka • Dostosowanie schematu analizy do specyfiki analizowanego przypadku: opuszczenie lub dodanie większej liczby wierszy do tabeli w zależności od liczby problemów umiejscowionych w dziecku/rodzinie/środowisku lokalnym
1.	Wyróżnienie problemów	(1)	<ul style="list-style-type: none"> • Wpisanie wszystkich wyróżnionych, ważnych problemów umiejscowionych w dziecku/rodzinie/środowisku lokalnym w odpowiednie rubryki
2.	Analiza problemów	(2)	<ul style="list-style-type: none"> • Wyróżnienie obu aspektów problemów dotyczących dziecka/rodziny/środowiska lokalnego (w tym szkoły) – tj. czynników wspierających i utrudniających start szkolny • Opis wyróżnionych problemów poprzez wpisanie w odpowiednie pola czynników „równoważących się” – w ocenie diagnosty, tj. czynników wspierających (+) i mogących utrudnić start szkolny (-) • Pozostawienie pustych miejsc, tam gdzie brak/nie zebrano danych/nie wyróżniono czynników utrudniających i wspierających start szkolny
3.	Sformułowanie kierunków pomocy	(3-8)	<ul style="list-style-type: none"> • Sformułowanie na podstawie zestawienia czynników utrudniających podjęcie obowiązku szkolnego kierunków pomocy: <ol style="list-style-type: none"> 1. Co wzmocnić w dziecku? (3) 2. Co wzmocnić w rodzinie? (4) 3. Co wzmocnić w środowisku lokalnym (w tym w szkole)? (5) 4. Co korygować i kompensować w dziecku? (6) 5. Co korygować i kompensować w rodzinie? (7) 6. Co korygować i kompensować w środowisku lokalnym (w tym w szkole)? (8) • Kierunki pomocy mogą być sformułowane w formie zaleceń.
4.	Sformułowanie rekomendacji	(9)	<ul style="list-style-type: none"> • Sformułowanie rekomendacji ukierunkowanych na rozwiązanie problemów, w formie zaleceń i określenia warunków.
5.	Zajęcie stanowiska w sprawie spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego		

Warto wiedzieć ...

„Wprowadzane w Polsce zmiany systemowe, dotyczące obniżenia wieku szkolnego i związana z tym debata publiczna prowokują (...) do zadawania pytań o gotowość dzieci do sprostania wymaganiom szkoły i do pytań o uwarunkowania tej gotowości. Pytania i problemy widoczne zarówno w rozważaniach naukowych, jak i w dyskusji publicznej dotyczą, z jednej strony, właściwości dziecka: tak jego zasobów, jak i rozmaitych deficytów. Koncentrują się wokół tego, czy dzieci 6-letnie ze względu na osiągnięty poziom rozwoju są w stanie poradzić sobie ze zmianą środowiska z domowo-przedszkolnego na szkolne, z nowymi wymaganiami i obowiązkami, nowym stylem pracy nauczycieli, nowymi relacjami społecznymi z dorosłymi oraz uczniami w różnym wieku – z rówieśnikami i uczniami starszymi. Te pytania dotyczą więc kwestii indywidualnej gotowości każdego dziecka do podjęcia i sprostania z powodzeniem obowiązkowi szkolnemu.

Z drugiej strony pytania i wątpliwości odnoszą się do szkoły. Głównym źródłem niepokoju, przede wszystkim rodziców dzieci sześciolatków, jest problem organizacji pracy szkoły, jej wyposażenia, zapewnienia miejsc odpoczynku i zabawy dla dzieci i wreszcie – chyba kwestia najważniejsza – sposób kształcenia dzieci i stosunek nauczycieli do najmłodszych uczniów. Według części rodziców, ale także nauczycieli przedszkoli i sporej części opinii publicznej sposób ten w wielu szkołach nie respektuje potrzeb rozwojowych dzieci, nie jest dostosowany do ich stylu działania i poznawania świata.

W dyskusjach publicznych zwykle zestawiamy ze sobą te dwa rodzaje gotowości, a mianowicie gotowość dziecka „do” szkoły oraz gotowość szkoły „do” dziecka, ujmowaną najczęściej bardzo prosto, jako przygotowanie nauczycieli klas pierwszych do pracy z dziećmi o rok młodszymi, wyposażenie klas, zapewnienie miejsca na posiłek i odpoczynek.

Nieco mniejszą wagę przywiązują się do dwóch innych rodzajów gotowości, naszym zdaniem kluczowych z punktu widzenia powodzenia dziecka w szkole – w klasie pierwszej, czyli u progu długiego, właśnie rozpoczynającego się okresu instytucjonalnej edukacji. Chodzi tu o gotowość rodziny do przeorganizowania swojego dotychczasowego stylu życia i podjęcia dodatkowych, nowych obowiązków związanych ze wspieraniem dziecka w nowej, czasem trudnej dla niego sytuacji, a także o gotowość całego społecznego otoczenia rodziny i szkoły do zaakceptowania zmiany wieku rozpoczęcia obowiązku szkolnego przez dzieci. Poziom tej społecznej gotowości w znaczącym stopniu wpływa na poziom debaty publicznej (...).

(...) Gotowości szkolnej dziecka nie można traktować jako zamkniętego zbioru czy zestawu „gotowych” do użycia w momencie startu szkolnego kompetencji – wiedzy i umiejętności. Przez cały okres dzieciństwa dziecko stopniowo dorasta do podejmowania coraz trudniejszych wyzwań, uczy się działać coraz bardziej samodzielnie, ale także współdziałać z innymi dla osiągnięcia ważnych celów – osobistych i grupowych. Stopniowo więc staje się gotowe do podejmowania zadań typu szkolnego, do pracy pod kierunkiem nauczyciela, do pracy w grupie. Takie procesualne i jednocześnie interakcyjne ujęcie gotowości szkolnej dziecka oznacza, że gotowość ta rozwija się dalej, także po rozpoczęciu nauki w szkole, przyjmując postać coraz dojrzałą, otwartą na nowe wyzwania.

(...) To od dorosłych (w rodzinie, środowisku lokalnym, przedszkolu, szkole) przede wszystkim zależy to, z jaką wiedzą o szkole, z jakim nastawieniem wobec nauki i nauczyciela oraz z jakimi zasobami dziecko przekroczy próg szkoły oraz jaką będzie miało możliwość, aby te zasoby dalej poszerzać i modyfikować. W ten sposób zwracamy uwagę na konieczność uwzględniającego szerszy kontekst społeczny rozpatrywania problemu gotowości szkolnej.”

Cyt. ze Wstępu do książki: Brzezińska, A. I., Matejczuk, J., Jankowski, P., Rękosiewicz, M. (red.). (2014). *Sześciolatki w szkole: rozwój i wspomaganie rozwoju*. Poznań: Wydawnictwo Humaniora.

„Ramy programowe wychowania przedszkolnego określają, jakie kompetencje są niezbędne dziecku, które rozpoczyna naukę w szkole. Intuicyjnie także czujemy, że kompetencje te obejmują wiedzę, różnorodne umiejętności społeczne i „odpowiedni” poziom emocjonalnej dojrzałości oraz poziom rozwoju różnych kompetencji poznawczych potrzebnych do rozumienia otoczenia i do nauki szkolnej, zdrowie oraz sprawność ruchową, dbałość o bezpieczeństwo własne i innych, rozwój mowy czy gotowość do nauki czytania i pisanie. (...)

Na kształt gotowości szkolnej dziecka ma wpływ przede wszystkim jego środowisko rodzinne, naturalne kontakty rówieśnicze i z różnymi osobami dorosłymi, a dalej – żłobek i przedszkole, dające ważny trening w zakresie funkcjonowania w instytucji. Przygotowanie do podjęcia i satysfakcjonującego realizowania roli ucznia jest procesem długotrwałym, rozpoczynającym się we wczesnym dzieciństwie, który w wieku ok. 5/7 lat zbiera żniwo wszystkich dotychczasowych naturalnych, preinstytucjonalnych i instytucjonalnych doświadczeń dziecka. (...)

Przygotowanie dziecka do funkcjonowania w szkole – także dziecka z wysoce zindywidualizowanymi potrzebami edukacyjnymi – polega na tworzeniu takiego społecznego środowiska uczenia się, w którym nauka i zabawa, splecione ze sobą, stają się motorem rozwoju, w tym motorem radzenia sobie z problemami pozaedukacyjnymi, życiowymi, na które natrafiają dzieci, tak samo, jak wszyscy inni ludzie w różnych szkolnych i pozaszkolnych sytuacjach.”

Cyt. ze Wstępu do książki: Brzezińska, A. I., Appelt, K., Jabłoński, S., Wojciechowska, J., Ziółkowska, B. (red.). (2014). *Sześciolatki w szkole: edukacja i pomoc*. Poznań: Wydawnictwo Humaniora.

Aneks: przykładowa analiza gotowości szkolnej dziecka na proponowanym schemacie

O. A.		Aspekty problemu			Środowisko lokalne (w tym szkoła)	Rekomendacje
		Problem	Dziecko	Rodzina		
Dziecko	Znaczne braki chłopca w opanowaniu wymagań podstawy programowej wychowania przedszkolnego	Prawidłowa wymowa; dobra sprawność fizyczna w zakresie motoryki małej i dużej.	Rodzina zastępcza i matka dostrzegają trudności chłopca w opanowaniu podstawy programowej i wyrażają zgodę na podjęcie działań wyrównujących braki.	Chłopiec ma zapewnioną pomoc psychologiczną – pedagogiczną w placówce do której uczęszcza (oddział przedszkolny w szkole); wychowawca ma do chłopca indywidualne podejście, w którym uwzględnia jego potrzeby i możliwości.	<p>Zalecenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zapisanie dziecka do świetlicy środowiskowej lub socjoterapeutycznej. <p>Warunki rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko:</p> <ul style="list-style-type: none"> Objęcie dziecka (najlepiej indywidualnymi) zajęciami korekcyjno-kompensacyjnymi. Objęcie dziecka zajęciami dydaktyczno – wyrównawczymi. Rozpoczęcie spełniania obowiązku szkolnego w klasie terapeutycznej. 	
		Znacznie obniżony poziom rozwoju poznawczego i obniżona sprawność percepcyjno-motoryczna utrudniają chłopcu spełnienie wymagań podstawy programowej.	Rodzina zastępcza (babcia) oraz matka nie stymulują odpowiednio chłopca; opiekunowie nie są przygotowani do wspierania chłopca w wyrównywaniu braków edukacyjnych oraz deficytów sprawności percepcyjno – motorycznej.	Chłopiec w relacjach z nauczycielem otrzymuje dużo wsparcia; chłopiec, gdy rozpocznie I klasę w szkole może być włączony do realizowanych na terenie szkoły programów profilaktycznych wspierających rozwój emocjonalny i społeczny.		
Dziecko	Chłopiec sprawia trudności wychowawcze na terenie przedszkola i w domu	W razie trudności zwraca się o pomoc do dorosłego.	Silna motywacja babci i mamy do przezwyciężenia sprawianych przez dziecko trudności wychowawczych (w związku z zagrożeniem całkowitego pozbawienia praw rodzicielskich).	Chłopiec w relacjach z nauczycielem otrzymuje dużo wsparcia; chłopiec, gdy rozpocznie I klasę w szkole może być włączony do realizowanych na terenie szkoły programów profilaktycznych wspierających rozwój emocjonalny i społeczny.	<p>Zalecenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wykonanie badania pod kątem rozpoznania FAS. Silne ustrukturywanie środowiska domowego i szkolnego (stałe reguły, uporządkowany harmonogram dnia – krótkie odcinki zajęć i zabawy). Uwspólnianie metod wychowawczych stosowanych w domu i w szkole. Modelowanie opiekunom metod wychowawczych przez pracowników szkoły. <p>Warunki rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko:</p> <ul style="list-style-type: none"> Objęcie dziecka zajęciami socjoterapeutycznymi. Włączenie dziecka do programów profilaktycznych wspierających rozwój emocjonalny i społeczny. 	
Niewydolni wychowawczo opiekunowie prawni (matka i rodzina zastępcza)	Brak zaspokojenia podstawowych potrzeb emocjonalnych dziecka; niezaspokojone potrzeby zdrowotne dziecka; sporadycznie dochodzi do skrzywdzenia dziecka ze strony jego opiekunów (co wynika z ich bezradności).	Silna motywacja opiekunów do poprawy swoich kompetencji wychowawczych i jakości funkcjonowania (w związku z groźbą umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczej).	Rodzina jest objęta pomocą materialną i dozorem kuratorskim.	<p>Zalecenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> Działania pomocowe wobec rodziny należy uzgadniać z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i kuratorem. Objęcie rodziny pomocą społeczną w formie asystenta rodziny. <p>Warunki rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko:</p> <ul style="list-style-type: none"> Podjęcie przez opiekunów treningu umiejętności wychowawczych. Objęcie opiekunów zajęciami psychoedukacyjnymi na terenie szkoły. 		

Kierunki pomocy

<p>Co wzmocnić w: dziecku/rodzinnie/ środowisku lokalnym (w tym w szkole)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wskazane jest wzmocnienie postawy dziecka zwracania się o pomoc do dorosłego w obliczu trudności. • Wskazane jest angażowanie chłopca w działalność sportową. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wskazane jest podtrzymywanie motywacji opiekunów do poprawy swoich kompetencji i jakości funkcjonowania oraz przezwytyczania trudności wychowawczych sprawianych przez dziecko. • Wskazane jest pogłębianie i poszerzanie obszarów współpracy rodziny ze szkołą w aspekcie wyrównywania braków w opowaniu podstawowy programowej wychowania przedszkolnego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wskazane jest kontynuowanie wsparcia materialnego rodziny. • Wskazane jest zwiększenie częstotliwości kontaktów kuratora z rodziną.
<p>Co korygować i kompensować w: dziecku/rodzinnie/ środowisku lokalnym (w tym w szkole)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczne jest zaspokojenie podstawowych potrzeb emocjonalnych (bezpieczeństwa, miłości) i zdrowotnych (wykonanie badań, objęcie opieką lekarską, zastosowanie leczenia) dziecka. • Konieczne jest zabezpieczenie dziecka przed krzywdzeniem. • Konieczne jest korygowanie postaw chłopca związanych z przestrzeganiem norm i reguł zewnętrznych i grupowych oraz współdziałaniem z innymi dziećmi. • Wskazane jest podjęcie pracy z dzieckiem nad zwiększeniem kontroli emocjonalnej, zmniejszeniem nasilenia objawów impulsywności i nadpobudliwości oraz nad zwiększeniem zdolności do utrzymywania bliższej i ciągłej uwagi na zadaniu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczne jest podjęcie pracy z opiekunami nad podniesieniem poziomu ich kompetencji wychowawczych (w szczególności nad stosowanymi sposobami dyscyplinowania dziecka oraz adekwatnym do potrzeb dziecka stymulowaniem poznawczym). • Konieczne jest poszerzenie repertuaru zachowań opiekunów ukierunkowanych na nawiązywanie i podtrzymywanie pozytywnych relacji z dzieckiem. • Wskazane jest podejmowanie działań mających na celu zwiększenie ufności wobec instytucji pomocowych oraz polepszenie komunikacji pomiędzy rodziną a przedstawicielami tych instytucji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wskazane jest zwiększenie dostępu rodziny do pomocy społecznej w zakresie wspierania w wychowywaniu dziecka. • Wskazane jest objęcie wsparciem i konsultacjami wychowawcy i nauczycieli chłopca (ukierunkowanych na zwiększenie efektywności działań wychowawczych i nauczycieli względem dziecka oraz względem jego opiekunów – mamy i babci).

Wsparcie procesu diagnozowania i opiniowania problemu gotowości szkolnej dzieci

Broszura nr 1

Diagnoza gotowości szkolnej w ujęciu interakcyjnym

(Magdalena Czub, Mateusz Wiliński)

Część 1: Rekomendowany proces diagnozy gotowości szkolnej w poradni psychologiczno-pedagogicznej

- Interakcyjne podejście do analizy problemu gotowości szkolnej dziecka
- Przebieg procesu diagnozy gotowości szkolnej w ujęciu interakcyjnym

Część 2: Rekomendowany sposób porządkowania informacji o gotowości szkolnej dziecka

- Wywiad: czynniki mogące utrudnić start szkolny dziecka oraz wspierające start szkolny dziecka (Tabela 1 i Tabela 2)
- Badanie dziecka 5/6-letniego pod kątem gotowości szkolnej (Tabela 3)
- Schemat analizy zebranych danych
- Aneks 1: Przykładowa analiza gotowości szkolnej dziecka na proponowanym schemacie

Broszura nr 2

Opiniowanie w sprawie gotowości szkolnej dzieci

(Piotr Wiliński, Mateusz Wiliński)

Część 1: Opiniowanie – stan aktualny i jego uwarunkowania formalno--prawne

- Zgłaszanie się rodziców do poradni
- Ścieżki postępowania dotyczące opiniowania gotowości szkolnej dziecka
- Wydawanie opinii przez poradnie dzieciom 5-,6-,7-letnim

Część 2: Wydawanie opinii przez poradnie

- Formularz opinii
- Przykład blokowego zredagowania opinii
- Użyteczność interakcyjnego modelu diagnozy gotowości szkolnej

Broszura nr 3

Przygotowanie szkół na przyjęcie uczniów klas I: współpraca poradni psychologiczno-pedagogicznych i szkół podstawowych

(Anna I. Brzezińska, Piotr Wiliński)

Część 1: Uregulowania formalne – kontekst naboru uczniów do klas I

- Rekrutacja na rok szkolny 2014/15: podstawowe przepisy
- Zasady rekrutacji uczniów na rok szkolny 2014/15
- Rozpoczęcie spełniania obowiązku szkolnego
- Odraczanie obowiązku szkolnego
- Wcześniejsze przyjęcie dziecka do szkoły
- Nabór uczniów do klas I – jakie informacje dyrektor może zbierać?
- Przygotowanie do pracy z dzieckiem w klasie I: informacja o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej
- Podejmowanie decyzji o przyjęciu dziecka do klasy I w oparciu o opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej

Część 2: Przesłanki podejmowania decyzji przez dyrektora szkoły

- Czy dziecko jest gotowe do rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego?
- Czy szkoła jest gotowa do rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko?

Instytut Badań Edukacyjnych

Głównym zadaniem Instytutu jest prowadzenie badań, analiz i prac przydatnych w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej.

Instytut zatrudnia ponad 150 badaczy zajmujących się edukacją – pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnorodnych doświadczeniach zawodowych, które obejmują, oprócz badań naukowych, także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalność w organizacjach pozarządowych.

Instytut w Polsce uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów badawczych w tym PIAAC, PISA, TALIS, ESLC, SHARE, TIMSS i PIRLS oraz projektów systemowych współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa | tel. +48 22 241 71 00

ibe@ibe.edu.pl | www.ibe.edu.pl